

Naleziště po činnosti mlýna na kobaltovou rudu a přilehlé sklárny u Horní Blatné

Michal Gelnar

V muzeu v Nejdku byly v roce 2005 v regionální expozici vystaveny reprodukce dvou map. První je nedatovaná mapa Loketska Matthaea Seuttera z Augsburgu se dvěma symboly, jež značí sklárnu (ve vysvětlivkách popsáno *Glashütte*) a značka mlýnu (*Blaue Farben M. und dergl. Wercke*).¹ Druhá mapa, taktéž Loketska z roku 1742 (?)² s textem *Farbmühl* a symbolem pohárku (ve vysvětlivkách uvedeno jako symbol sklárny) nad Horní Blatnou (Platten). To podnítilo autora k pokusu o lokalizování některé z jejich stanovišť. K doplnění uvedených kartografických pramenů byly použity odborná studie O. Drahotové (1980) a články S. Burachoviče (1985; 1994a; 1994b). Další mapou, o kterou se bylo možno opřít, byla reprodukce detailu rukopisné Müllerovy mapy části Krušnohoří z roku 1714 v expozici muzea v Horní Blatné, jež byla čitelnější než uvedené dvě mapy.³

Popíšme si nejprve ony uvedené tři mapy ve vztahu k naší problematice. První dvě mapy jsou v nejdeckém muzeu prezentovány v poměrně malém měřítku. Přesto je na nich zajímavé uvedení jak sklárny, tak i mlýnu na modrou barvu. Na první mapě uvedení dvou sklárny, resp. sklářských hutí a mlýnu na modrou barvu (dergl. Wercke), na druhé opět sklárny a mlýna – již jen – na barvu. Pokusme se dešifrovat ony symboly s uvedenými popiskami. Sklárny, resp. sklářské hutě jsou vcelku jasná výrobní zařízení, po obou stranách Krušnohoří doložená již od dob vrcholného středověku (Kirsche 2003). Mlýny na barvu však musíme vysvětlit podrobněji.

Krušné hory jsou známy těžbou různých rud již od středověku, mimo jiných i kobaltové rudy. Těžba kobaltových rud je pro oblast Hornoblatenska doložena již od dob vrcholného středověku. Modrá barva získávaná z kobaltové rudy byla používána jak k barvení látek, tak papíru a skla, jak nás o tom zpravují historické prameny. Proto není divu, že na Blatenském potoce, tekoucím od jihu k saským hranicím, které překračuje u obce Potůčky (historický Breitenbach) a tekoucím dále na německém území k severu, je kartograficky doloženo několik sklárny a souběžně také několik mlýnů na drcení kobaltové rudy. Těžbu rud a jejich zpracování pro výrobu modré barvy v tomto regionu (Nejdecko a Hornoblatensko) dokládají písemné prameny, uváděné kunsthistoričkou O. Drahotovou (Drahotová 1980).

V srpnu 2006 se při detailní rekognoscaci terénu přilehlého okolí Blatenského potoka podařilo v náplavách meandrujícího toku nalézt zprvu hmotné prameny po činnosti výrobních zařízení, a to nejpravděpodobněji mlýna na drcení kobaltové rudy a sklárny, která pro barvení skla používala šmolku připravovanou z kobaltové rudy; nálezy jsou velmi drobné modře zbarvené taveniny, některé kompaktní skelné, jiné struskovité, dále také menší zlomek sklářské pánve se zbytkem tenké vrstvy modrého skla.⁴ Tyto nálezy v potoce začínaly poblíž prvních domů na západním okraji obce Horní Blatná. Při ohledávání prostoru okolí byly nalezeny další drobné šamotové zlomky sklářských pánví opět s modrým sklem a modré taveniny. Spolu s nimi byl nalezen větší masivní zlomek z neurčitého předmětu z hrubozrnné horniny se zbytky modrého skla na části povrchu.⁵

Na základě historických map a z náleзовých situací v terénu lze soudit, že mlýn na drcení a mletí kobaltové rudy stál na levém břehu Blatenského potoka v místech, kde nyní stojí hotel Ochsendorf podél silnice do obce Potůčky.⁶ Jak dlouho zde sklárna pracovala, dosud netušíme, to bude předmětem dalších rešerší písemných pramenů.

Ve shodném roce, tj. 2006, byly v horní části obce při původních objektech na několika zahrádkách – jako výzdoba skalek – shlednuty kameny poněkud neobvyklého tvaru. Místní lidé je údajně nacházeli v blízkém okolí a nazývají je „botky“ pro jejich zvláštní tvar. Domnívám se, že tyto zvláštně upravené kameny, jsou skutečně tzv. botky, kterými byly zakončeny pěcholy stoup (stupníků) na drcení rud. Podotýkám, že poblíž je dochováno koryto Blatenského příkopu, na kterém, jak vyplývá z Müllerovy mapy, bylo mnoho mlýnů, pravděpodobně mlýnů–stupníků, na drcení v okolí těžných rudonosných hornin.

Literaturou uváděné mlýny na zpracování rud a také sklárny byly hmotnými prameny doloženy nálezy drobných hmotných pramenů po činnosti mlýna na zpracování kobaltové rudy a sklárny. Podrobnější analýzy modrých tavenin budou následovat a umožní nám posoudit a zhodnotit soudobou

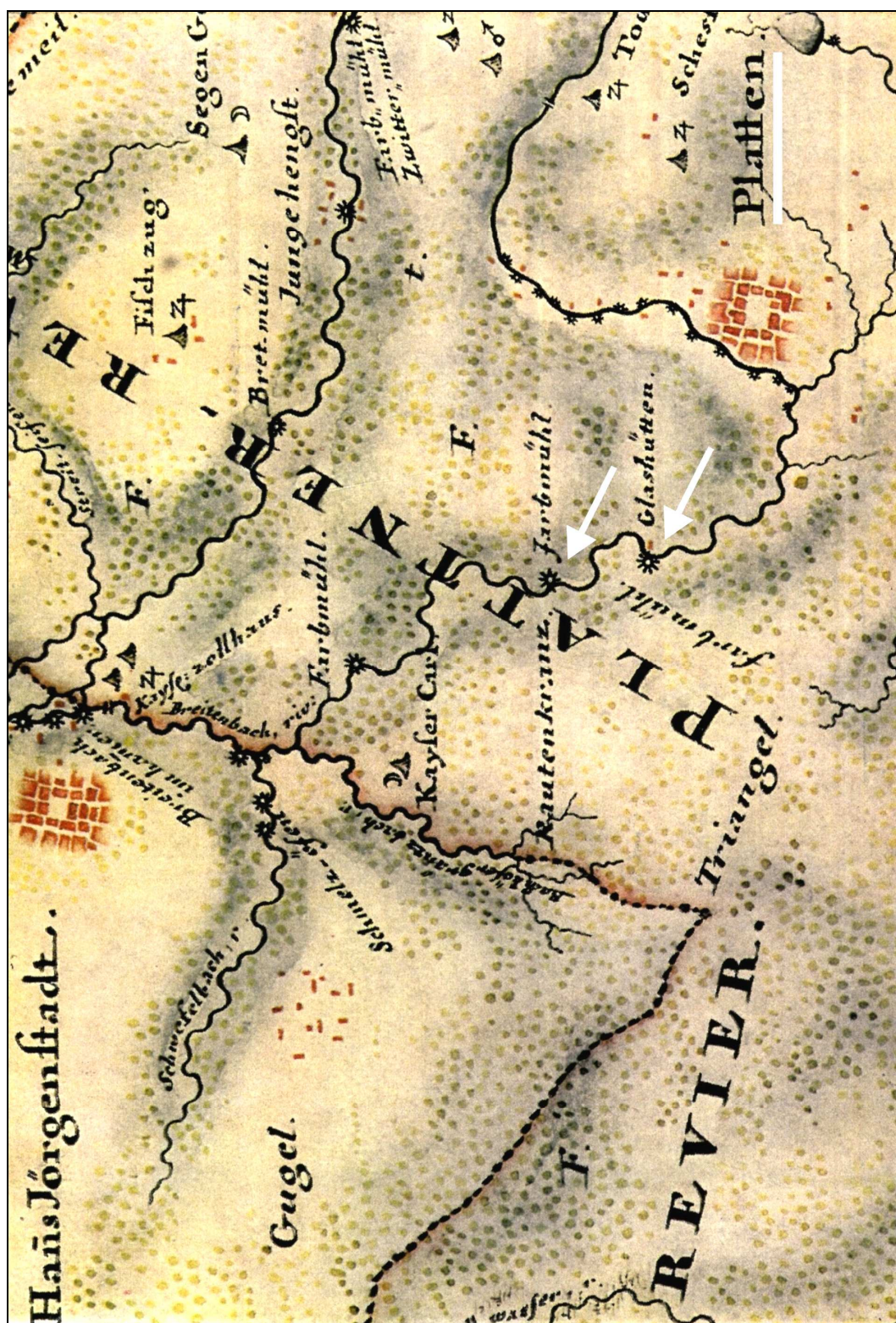
výrobu modré barvy z kobaltové rudy pro barvení skla v novověku. Terénní výzkumy tohoto sklářského regionu budou pokračovat v následujících letech. Jak je známo, bylo v regionu Kraslicka v minulosti mnoho dalších mlýnů na zpracování kobaltové rudy a také několik skláren, které využívaly místního přírodního bohatství.⁷

Poznámky

- 1 Mapa by měla být pravděpodobně z roku 1733.
- 2 Datování mapy bylo vzhledem k malému měřítku a osvětlení špatně čitelné.
- 3 Detail Müllerovy mapy je barevně reprodukován v knize K. Kuchaře (viz uvedená literatura).
- 4 Hmota tohoto i dalších materiálů bude upřesněna po shlednutí geology a po analýzách tavenin i sklářskými technologi.
- 5 Jako předešlý bod.
- 6 Zde v minulosti stála továrna na zpracování plechu.
- 7 *Burachovič 1994, s. 48.*

Prameny a literatura

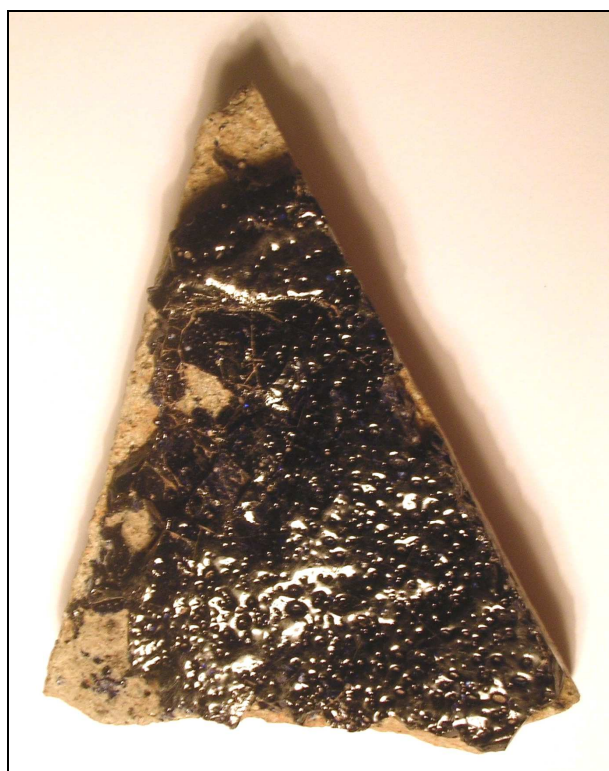
- BURACHOVIČ, S. 1985: Výroba kobaltové barvy na Hornoblatensku. In: Studie z dějin hornictví 15, s. 87–101. NTM Praha.
- BURACHOVIČ, S. 1994 a: O starém sklářství na Nejdecku. In: Sborník Chebského muzea, s. 47–48. Cheb.
- BURACHOVIČ, S. 1994 b: Výroba kobaltové rudy na Hornoblatensku. In: Historický sborník Karlovarska, s. 129–139.
- DRAHOTOVÁ, O. 1980: Schürerové a Preusslerové jako výrobci kobaltového skla. In: ACTA UPM XV, C 2. Commentationes. Sborník statí na počest 60. výročí narození PhDr. Dagmar Hejdové.
- HEJDOVÁ, D. – NECHVÁTAL, B. – ŠEDIVÝ, Č. 1975: Použití kobaltu ve středověkém sklářství v Čechách. In: Archeologické rozhledy 27, č. 5, s. 530–554.
- KIRSCH, A. 2003: Glas und Holz. Vorindustrielle Glashütten im Erzgebirge. Disertační práce, TU Dresden.
- KUCHAŘ, K. 1958: Naše mapy odedávna do dneška. ČSAV Praha.
- MAREŠ, F. 1893: České sklo. Příspěvky k dějinám jeho až do konce XVIII. století. Praha.
- MATHESIUS, J. 1975: Sarepta oder Bergpostill. Reprint NTM Praha.

Obr. 1 Müllerova mapa Čech z r. 1714 se značkami mlýnů a sklárny

Obr. 2 Taveniny kobaltové rudy a modrého skla

Obr. 3 Zlomek pánve se zbytkem modrého skla

Obr. 4 Tzv. botky zakončující pěcholy stupníků na drčení rud